

A VORA CAMÍ, TOTS TENEN QUÈ DIR

Anar a fora era l'expressió que es feia servir des de sempre per a indicar que s'anava al camp: al terme. El seu ús estava plenament justificat i expressava molt gràficament allò que volia dir quan el poble estava emmurallat. Enderrocades les murades, als últims anys del segle XIX, es continuà usant l'expressió *anar a fora* per a referir-se a eixir del poble al terme, habitualment per tal de realitzar tasques agrícoles.

Dos camins tenia Nules que anaven -i van encara- del poble a la mar. Naixien un de cada costat de la població: el camí la Mar al sud, i el camí Cabeçol al nord. Els dos, en eixir del poble, s'afonen per passar per sota de la via. Fins a la dècada dels quaranta, per estos camins transitava a diari la majoria dels fills del poble (que aleshores eren llauradors per obligació, ja que escassejava qualsevol altre mitjà de vida), per tal d'*anar a fora* a cultivar sembradures i hortalisses, collites que eren el menjar bàsic de totes les cases i bona part del fonament econòmic de la població. Este tipus d'agricultura estava ubicat en la part del terme que va del poble cap avall, on llavors hi havia pocs horts de tarongers (estos es trobaven del poble cap amunt). Estos dos camins, com passava en aquell temps a tot el terme, eren de terra.

De bon matí, al començar la jornada i per la vesprada, al pondre's el sol, era cosa de vore la quantitat de carros que, ranquejant (no tots duïen els eixos ben engreixats) i amb rodes de cercols de ferro, llauraven el camí alçant polseguera a l'estiu o formant, a l'hivern, quan plovia, carrilades fondes que feien que les rodes s'estacaren en el fang (i això que eren altes) i el *soto* tocava terra. En alguns braços d'estos camins anomenats *caminets de carro* s'enterrava tant la roda que fins el *botó* tocava terra.

La gent anava amb carro, amb bicicleta o a peu i en qualsevol cas, ni tenia massa pressa, ni l'estat del camí haguera permès anar més ràpidament. Tenien, per tant, temps de raonar fent camí, fins i tot entre carro i carro. Observaven les finques que vorejaven el camí (cosa que no és possible hui dia, anant amb autos o amb tractors), els amos de les quals coneixien, i per deformació professional analitzaven l'estat de la finca. Que si la regadora tenia els caixers segats i el sòl rascadet o no. Que si a esta finca li tornaven a plantar este any moniatos, massa anys seguits moniatos en la mateixa terra. Que si a Fulano entre el gram, la canyota i la sisca de la vora li estaven ofegant el panís, que ja *li s'havia* fet tard per a calçar-lo i donar-li terra.

Si coincidia que al passar es trobava en la finca l'amo o algun llogat treballant, com que tots es coneixien, li feien sense parar-se, fent camí, des de dalt del carro, algun comentari elogiós o crític (això anava en el caràcter del que el feia), en alguns casos mal intencionat, evidenciant-li algún erro en el cultiu, al seu entendre; no sempre el comentari era ben rebut pel destinatari. Bé

es veritat que la major part de la gent es limitava al passar a dir *bon dia, adéu*, i fins i tot n'hi havia que només alçaven la ma com a salutació.

Recorde que estant un dia a la zona del Semenat, sent jo jovenet, rascava tarongerets i el forcat de la casa, que era el sinyo Ramon Martínez, llaurava de saó de regat a la llarga, en el primer frau, a l'endrecera del camí. Els comentaris que jo sentia que li feien els que passaven em resultaven xocants per contradictoris i, en alguns casos, sentenciosos i insofribles. Ell s'ho agafava molt tranquil, no se sulfurava. El que menys ràbia posava li deia: "Ramon, has agarrat la saó passà, et saltarà gleva". Perquè després en vingueren un darrere i li amollara el contrari: "Eixa saó l'has agarrà blana, pastaràs la terra, la faràs cagaferro". Ell solia respondre sempre igual, sense mostrar-se gens afectat, preguntant: "Xa, vols dir?". Hi havia qui es clavava amb l'haca i amb ell, i sentenciava: "Ramon, eixa haca la tens prima, marca les costelles, te dolen les garrofes". I el sinyo Ramon, no el vaig vore contestar de mala manera en cap cas. Feia un gest sorprés i deia : "Xa, vols dir?". Tots no tenien este caràcter per a aguantar tot el dia tanta ingerència i alguna vegada es produïa alguna situació conflictiva, encara que de tard en tard.

Un poc més avall, on es creuen el camí la Mar i el Caminàs, en la finca que fa cantó, mirant a l'est, feren uns anys planter d'arròs i, com que la finca, que és quadrada, limita amb camí per les dos cares, era molt observada. L'encarregat n'era Batiste Molés, que tenia el geni curt. Estava tot el dia sentint qui li deia: "Batiste, a eixe planter li heu tirat massa aigua, l'heu ofegat". O un altre que li assegurava: "A eixe planter li heu fet patir set, eixa cara fa". A la vespradeta, ja quasi al fer-se de nit, passava cap amunt, a peu, la manta al coll i damunt una aixada, Ramon Valls, que venia d'una finca que tenia a la zona de la Poa i a l'arribar a l'altura de Batiste se li va acudir comentar: "L'abono al planter se tira en mesura...". No va acabar la frase. Allò ja era massa per a Batiste, va explotar. Ramon va haver d'entomar tot el que l'altre havia acumulat, els oïts li xiulaven, total perquè li feia un suggeriment sobre l'adob... Va mudar de color, deixà caure la manta al camí, va agafar l'aixada pel mànec i se'n va entrar dins la finca a aclarir allò. L'un darrere l'altre rodaven les basses per damunt la mota i Batiste deia: "Ramon, perdona si t'he ofés... Perdona si t'he ofés".

La sang no va arribar al riu. Ho van aclarir els que per allí passaven. Els mateixos que, a la nit, ho referien a la plaça, i, sentenciosos, afegien: "A vora camí no es pot tindre terra".